Fridtjof Nansens Institutt

ECOLUR
NEW INFORMATIONAL POLICY IN ECOLOGY

ԴԻԼԻՋԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔԻ ԷԿՈՀԱՄԱԿԱՐԳԵՐԻ ԵՎ ԿԵՆՍԱԲԱԶՄԱԶԱՆՈՒԹՅԱՆ ՊԱՀՊԱՆՈՒՄՆ ՈՒ ԿԱՅՈՒՆ ՕԳՏԱԳՈՐԾՈՒՄԸ, ՄԱՐՏԱՀՐԱՎԵՐՆԵՐՆ ՈՒ ՀՆԱՐԱՎՈՐ ԼՈՒԾՈՒՄՆԵՐԸ

ՄՈԴՈՒԼ

ԵՐԵՎԱՆ 2026

Սույն մոդուլը պատրաստվել է «Աջակցություն Հայաստանի՝ Կենսաբանական բազմազանության մասին կոնվենցիայի կողմերի համաժողովի նախագահությանը և ներքին իրականացմանը» ծրագրի շրջանակում: Ծրագիրն իրականացվում է «Էկոլուր» տեղեկատվական ՀԿ-ի կողմից՝ «Ֆրիտյոֆ Նանսեն» ինստիտուտի հետ համագործակցությամբ, Նորվեգիայի զարգացման համագործակցության գործակալության աջակցությամբ:

Ծրագրի շրջանակում արտահայտված տեսակետները պարտադիր չէ, որ արտահայտեն «Ֆրիտյոֆ Նանսեն» ինստիտուտի տեսակետները:

I. ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Սույն մոդուլի նպատակն է 2026թ. հոկտեմբերի 19-30-ը Հայաստանում անցկացվելիք Միավորված Ազգերի Կազմակերպության (այսուհետ՝ ՄԱԿ) «Կենսաբանական բազմազանության մասին» կոնվենցիայի Կողմերի 17-րդ համաժողովին (CBD COP 17) ընդառաջ ներկայացնել ՀՀ հարուստ կենսաբազմազանությունը և կենսաբազմազանության պահպանման և կայուն օգտագործման ոլորտում ՀՀ՝ միջազգային կոնվենցիաների և տեղական մակարդակի շրջանակներում ստանձնած պարտավորությունները, ազգային մակարդակում համայնքին վերաբերելի թիրախները, համայնքում անցկացված հանդիպումների և քննարկումների արդյունքում վերհանված՝ կենսաբազմազանության պահպանման և կայուն օգտագործման ոլորտում համայնքում առկա մարտահրավերները, ներկայացնել դրանց հաղթահարմանն ուղղված առաջարկներ:

Մոդուլի մշակման համար օգտագործվել և ուսումնասիրվել են համապատասխան կոնվենցիաները, ՀՀ (AM0000011) «Դիլիջան» էմերալդ թեկնածու տարածքի առաջարկները, ՀՀ շրջակա միջավայրի նախարարի 2026 թ. ապրիլի 3-ի թիվ 100-Լ հրամանը, ոլորտին առընչվող ՀՀ իրավական ակտեր, պաշտոնական աղբյուրներ:

II. ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ՝ CBD COP 17-Ը ՀՅՈՒՐԸՆԿԱԼՈՂ ԵՐԿԻՐ

2026թ. հոկտեմբերի 19-30-ը Հայաստանը կհյուրընկալի[1] ՄԱԿ-ի «Կենսաբազմազանության մասին» կոնվենցիայի Կողմերի 17-րդ համաժողովը (CBD COP 17):

CBD COP17-ին Հայաստանում կքննարկվի շուրջ 50 փաստաթուղթ: Կարևորագույն իրադարձությունը լինելու է Կունմին-Մոնրեալի գլոբալ կենսաբազմազանության շրջանակի իրականացման առաջին Գլոբալ վերանայումը (Global Review): Ակնկալվում է, որ CBD COP17-ը կվերածի այս վերանայման արդյունքները գործնական ուղեցույցների՝ մինչև 2030 թվականը գլոբալ հավակնությունների արագացված իրականացումն ապահովելու համար: CBD COP17-ի չորս հիմնական առաջնահերթություններն են.

1. Գլոբալ վերանայում՝ իրականացման առաջընթաց և հաշվետվողականություն
2. Ֆինանսներ և թվային գենետիկական հաջորդականության տվյալներ՝ ֆինանսավորում, Կալի հիմնադրամ (Cali Fund) և օգուտների բաշխում
3. Մասնակիցներ՝ բնիկ ժողովուրդներ, համայնքներ և շահառուներ
4. Սիներգիա՝ կենսաբազմազանություն, կլիմա, հողեր, ջուր:

[1] Decision adopted by the Conference of the Parties to the Convention on Biological Diversity on 1 November 2024 (https://www.cbd.int/doc/decisions/cop-16/cop-16-dec-27-en.pdf)

III. ԿԵՆՍԱԲԱԶՄԱԶԱՆՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՆԵՐԸ ԵՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

1.ՄԱԿ-ի «Կենսաբանական բազմազանության մասին» կոնվենցիան ընդունվել է 1992թ. մայիսի 22-ին՝ Նայրոբիում (Քենիա) և պաշտոնապես բացվել ստորագրման համար նույն թվականի հունիսի 5-ին՝ Ռիո դե Ժանեյրոյի «Երկիր» գագաթնաժողովում: Այն ուժի մեջ է մտել 1993 թվականի դեկտեմբերի 29-ին:

Կոնվենցիայի նպատակներն են.

- կենսաբանական բազմազանության պահպանում
- կենսաբանական բազմազանության բաղադրիչների կայուն օգտագործում
- գենետիկական ռեսուրսների օգտագործումից բխող օգուտների արդար և հավասար բաշխում:

Հայաստանն այս կոնվենցիային միացել է 1993թ: 2004թ. մարտի 16-ին ՀՀ Ազգային ժողովի որոշմամբ վավերացվել է Կոնվենցիայի Կարթագենայի արձանագրությունը[2], որն ապահովում է գենետիկորեն մոդիֆիկացված օրգանիզմների (ԳՄՕ) անվտանգ մշակումը, տեղափոխումը և օգտագործումը, որոնք կարող են ունենալ բացասական ազդեցություն կենսաբազմազանության վրա՝ հաշվի առնելով նաև մարդու առողջությանը վերաբերող ռիսկերը:

2026 թ. մարտի 25-ին ՀՀ Ազգային ժողովը վավերացրել է Կոնվենցիայի Նագոյայի արձանագրությունը, որն ապահովում է գենետիկական ռեսուրսների օգտագործումից առաջացող օգուտների արդար և հավասար բաշխումը[3]:

2022թ. դեկտեմբերի 19-ին ՄԱԿ-ի «Կենսաբանական բազմազանության մասին» կոնվենցիայի Կողմերի 15-րդ համաժողովի ժամանակ ընդունվեց Կունմին-Մոնրեալի կենսաբազմազանության պահպանման գլոբալ շրջանակը (այսուհետ՝ ԿՄԿ): Այն ներառում է 4 նպատակ 2050թ. համար և 23 թիրախ 2030թ. համար:
Նպատակներն են՝
1) Պաշտպանել և վերականգնել
2) Բարգավաճել բնության հետ ներդաշնակ
3) Արդարացիորեն բաշխել օգուտները
4) Ներդնել և համագործակցել:
Շրջանակի 23 թիրախներից 1-8-ն ուղղված են կենսաբազմազանության համար սպառնալիքների կրճատմանը, 9-13-ը՝ մարդկանց կարիքների բավարարմանը կենսաբազմազանության կայուն օգտագործման և օգուտների բաշխման միջոցով, 14-23-ն ուղղված են իրականացման և ներդրման համար գործիքներին և լուծումներին: Այն ուղենշային համաձայնագիր է, որը սահմանում է նպատակներ և կոնկրետ գործողություններ՝ մինչև 2050 թ. դադարեցնելու կենսաբազմազանության կորուստը: Շրջանակի թիրախները ներառում են էկոհամակարգերի 30 տոկոսի վերականգնում, ցամաքի, ջրերի և ծովերի 30%-ի պահպանություն, ինվազիվ օտար տեսակների՝ ներմուծման նվազեցում մինչև 50% :

[2] https://www.arlis.am/hy/acts/4179
[3] https://www.arlis.am/hy/acts/223685

2.«Եվրոպայի վայրի բնության և բնական միջավայրի պահպանության մասին» կոնվենցիան (Բեռնի կոնվենցիա) ընդունվել է 1979 թ. սեպտեմբերի 19-ին Շվեյցարիայի Բեռն քաղաքում: Կոնվենցիայի նպատակն է ապահովել վայրի ֆլորայի ու ֆաունայի և նրանց բնական միջավայրերի պահպանությունը՝ առանձնակիորեն կարևորելով այն տեսակները և բնական միջավայրերը, որոնց պահպանման համար անհրաժեշտ է համագործակցություն մի քանի պետությունների կողմից, ինչպես նաև խթանել նման համագործակցությունը:

Հայաստանը Կոնվենցիան վավերացրել է 2008թ. ապրիլի 14-ին, որը ուժի մեջ է մտել 2008թ. օգոստոսի 1-ից[4]:

Հայաստանը ներգրավված է Կոնվենցիայի կարևոր գործիքներից մեկում՝Էմերալդ ցանցում, որի նպատակներից մեկն է առանձնացնել և պահպանել կենսաբազմազանության համար արժեքավոր տարածքները: Հայաստանը ներկայացրել է 23 էմերալդ թեկնածու տարածք, որոնք ընդգրկել են 1.033.719,5 հա, կամ երկրի տարածքի 34,7%-ը: Մի քանի տարի է՝ տեղի է ունենում այդ տարածքների վերանայման գործընթաց: «Եվրոպական միությունը հանուն շրջակա միջավայրի (EU4Environment) ծրագրի» շրջանակում Համաշխարհային բանկը պատրաստել է «Հայաստանում Էմերալդ ցանցի թեկնածու տարածքների վերանայման առաջարկություններ», ըստ որոնց՝ առաջարկվում է 30 թեկնածու տարածք 23-ի փոխարեն, որոնց ընդհանուր տարածքը կկազմի 707,739.22 հեկտար կամ երկրի 23.8%-ը[5]:

3. «Վայրի կենդանիների միգրացվող տեսակների պահպանության մասին կոնվենցիա»-ն (Բոննի կոնվենցիա) ընդունվել է 1979թ. հունիսի 23-ին Գերմանիայի Բոնն քաղաքում: Այն ուժի մեջ է 1983 թ-ից:

Կոնվենցիայի նպատակն է պահպանել միգրացվող վայրի կենդանիները, նրանց կենսամիջավայրերը և միգրացիոն ուղիներն ամբողջ աշխարհում: Այն գործում է ՄԱԿ-ի Շրջակա միջավայրի ծրագրի (UNEP) հովանու ներքո և կենսաբազմազանության պահպանության գլոբալ համակարգի կարևոր բաղադրիչ է:

Հայաստանն այս Կոնվենցիային միացել 2006թ. : Այն ուժի մեջ է մտել 01.03.2011թ-ից:

4. «Միջազգային կարևորության խոնավ տարածքների մասին, հատկապես որպես ջրաթռչունների բնակավայր» կոնվենցիան (Ռամսարի կոնվենցիա)[6] ընդունվել է 1971թ.:

Կոնվենցիան ջրաճահճային տարածքների պահպանությանը նվիրված առաջին համաշխարհային բնապահպանական համաձայնագիրն է: Դրա հիմնական նպատակն է ջրաճահճային տարածքների պահպանությունն ու «խելամիտ օգտագործումը» (wise use)՝ կենսաբազմազանության և մարդկային բարեկեցության

[4] https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=signatures-by-treaty&treatynum=104
[5] https://www.eu4environment.org/app/uploads/2024/10/Recommendations-for-Review-of-the-Candidate-Emerald-Sites-in-Armenia-ARM.pdf

[6] https://www.unesco.org/en/legal-affairs/convention-wetlands-international-importance-especially-waterfowl-habitat

համար։ ՀՀ-ն կոնվենցիային միացել է 1993թ.։ ՀՀ-ում ներկայում միջազգային նշանակության Ռամսարյան տարածք են ճանաչվել ԵՒանա և Արփի լճերը, Խոր Վիրապի ճահճուտները։

IV. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՐՈՒՍՏ, ԲԱՑԻ ՎՏԱՆԳՎԱԾ ԿԵՆՍԱԲԱԶՄԱԶԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Հայաստանի տարածքը մոտ 3800 տեսակի անոթավոր բույսի, 4200 տեսակի սնկի, 685 տեսակի քարաքոսի, 428 տեսակի ջրիմուռի, 399 տեսակի մամուռի աճելավայր է։ Հայաստանի կենդանական աշխարհը ներառում է շուրջ 17000-17500 կենդանի օրգանիզմ, որոնցից 83 տեսակի կաթնասուն, 353 տեսակի թռչուն, 53 տեսակի սողուն, 8 տեսակի երկկենցաղ, 39 ձկնատեսակ և ավելի քան 11000 անողնաշարավոր կենդանատեսակ։

Կլիմայական պայմանները և բազմատեսակ լանդշաֆտները նպաստել են բարձր աստիճանի էնդեմիզմ ունեցող հարուստ կենսաբազմազանության առաջացմանը։

Հայաստանը, լինելով Կովկասի տարածաշրջանի մաս, ճանաչված է որպես աշխարհի կենսաբազմազանության 36 թեժ կետերից մեկը։

ՀՀ Կարմիր գրքում գրանցված են՝ 452 բուսատեսակ, 40 սնկատեսակ, 155 ողնաշարավոր կենդանի և 153 անողնաշարավոր կենդանատեսակ։

Աշխարհում շարունակվող և արձանագրվող կենսաբազմազանության կորատից, անմասն չէ նաև ՀՀ-ն: Հանքարդյունաբերության և այլ ծանր արդյունաբերության տեսակների համար կառուցվող խոշոր ենթակառուցվածքները, հիդրոէներգետիկան, անտառհատումները, անտառային հրդեհները, գյուղատնտեսությունը, այդ թվում՝ արոտավայրերի չկարգավորված արածեցումը, ռեկրեացիան և զբոսաշրջությունը, կենցաղային և շինարարական թափոններով տարածքների աղտոտումը, վայրի ուտելի բուսատեսակների չկարգավորված հավաքչությունը, վայրի կենդանիների և թռչունների ապօրինի որսը, հիվանդություններն ու վարակները, ինվազիվ կենսատեսակների տարածումը, կլիմայի փոփոխությունն իրենց բացասական հետևանքն են թողնում կենսաբազմազանության վրա՝ կրճատելով նրանց թվաքանակը և փոխելով նրանց տեսակային կազմը։

V. ՀՀ ԿԵՆՍԱԲԱՆԱԿԱՆ ԲԱԶՄԱԶԱՆՈՒԹՅԱՆ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅԱՆ 2026-2030 ԹԹ. ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԾՐԱԳՐՈՎ ԴԻԼԻՋԱՆ ՀԱՄԱՆՔԻՆ ՎԵՐԱԲԵՐԵԼԻ ԹԻՐԱԽՆԵՐԸ

ՀՀ շրջակա միջավայրի (այսուհետ՝ ՇՄ) նախարարի 2026 թ. ապրիլի 3-ի թիվ 100-Լ հրամանով հաստատվել է ՀՀ կենսաբանական բազմազանության պահպանության նպատակները և 2026-2030 թվականների գործողությունների ծրագիրը։ Ի տարբերություն ԿՄԿ-ի, Հայաստանը չի սահմանել 30 տոկոս պահպանության թիրախ, այլ նախատեսել է մինչև 2030թ. պահպանության տակ վերցնել երկրի տարածքի 20 տոկոսը։ որի մեջ ներառվելու են բնության հատուկ պահպանվող տարածքները, անտառները, Էմերալդ թեկնածու տարածքները, էկոլոգիական միջանցքները և

արդյունավետ պահպանության այլ տարածքներ: Հրամանով սահմանված 30 թիրախներից Դիլիջան համանքի նկատմամբ կիրառելի են հետևյալ թիրախները՝

Թիրախ 1. ներառել կրիտիկական կենսամիջավայրերը տարածական պլանավորման մեջ

Թիրախ 2 - վերականգնել դեգրադացված էկոհամակարգերը

Թիրախ 3. - ընդլայնել բնության հատուկ պահպանվող տարածքների ցանցը //Արդեն իսկ ընթանում են նոր՝ «Դիլիջան» կենոլորտային տարածքի ստեղծման աշխատանքներ, որի կազմում նախատեսվում է ներառել Տավուշի մարզի Դիլիջան համայնքի Աղավնավանք, Գոշ,Դիլիջան, Թեղուտ, Խաչարձան, Հաղարծին, Հովք բնակավայրերը /

Թիրած 4. բարձրացնել բնության հատուկ պահպանվող տարածքների կառավարման արդյունավետությունը /Հաստատվել է «Դիլիջան ազգային Պարկ» ՊՈԱԿԻ նոր կառավարման պլանը/

Թիրախ 5- պահպանել գլոբալ վտանգված տեսակները և կառավարել մարդ-վայրի կենդանիներ կոնֆլիկտը

Թիրախ 9 -նվազեցնել Հայաստանում ջրային ռեսուրսների աղտոտումը

Թիրախ 10- ' բարձրացնել անտառային լանդշաֆտների դիմակայությունը կլիմայի փոփոխությանը

Թիրախ 11- ներդնել կայուն որսորդության փորձառություններ

Թիրախ 12- խթանել կայուն անտառտնտեսությունը և գյուղատնտեսությունը

Թիրախ 13- կիրառել բնահեն լուծումներ

Թիրախ 14 խթանել բնակավայրերի, այդ թվում քաղաքների կանաչ զարգացումը

Թիրախ 16- բարձրացնել կենսաբազմազանության պահպության կարևորությունն ու նշանակությունը տեղականից մինչև ազգային մակարդակներում

Թիրախ 17- ներդնել բնապահպանական, սոցիալական և կառավարչական կարգավորումներ

Թիրախ 19 - բարելավել թափոնների վերամշակման մակարդակը և խթանել կայուն սպառման ընտրության հնարավորություններ

Թիրախ 20- նվազեցնել սննդի գերսպառումը և սննդի թափոնների գոյացումը

Թիրած 22- նվազեցնել կենսաբազմազանության վրա վնասակար ազդեցությունները

Թիրախ 23 և 24- գույքագրել համայնքի ներքին և Միջազգային ֆինանսական միջոցները

Թիրախ 28- խրախուսել հանրության մասնակցությանը կենսաբազմազանության վերաբերյալ հետազոտություններում և բարձրացնել բնապահպանական իրազեկվածության մակարդակը

Թիրախ 29 - ներգրավել համայնքներին բնապահպանական կառավարման մեջ

Թիրախ 30 - Կենսաբազմազանության պահպանման ոլորտում ապահովել գենդերային հավասարությունը

VI. ԴԻԼԻՋԱՆ ԽՈՇՈՐԱՑՎԱԾ ՀԱՄԱՅՆՔԻ ՀԱԿԻՐՃ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ, ԿԵՆԴԱՆԱԿԱՆ ԵՎ ԲՈՒՍԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԸ

Դիլիջան համայնքը գտնվում է ՀՀ Տավուշի մարզի հարավ-արևմտյան մասում, հարավից սահմանակից է Գեղարքունիքի մարզին, հարավ-արևմուտքից՝ Կոտայքի մարզին, արևմուտքից՝ Լոռու մարզին:

Դիլիջան խոշորացված համայնքում ընդգրկված է Դիլիջան քաղաքը և 8 գյուղ՝

Հաղարծին, Թեղուտ, Գոշ, Աղավնավանք, Հովք, Խաչարձան, Ճերմակավան և Գեղատափ: Դիլիջան համայնքը զբաղեցնում է 63316.93 հա տարածք: Գյուղատնտեսական նշանակության հողերի մակերեսը կազմում է 172341,36 հա: Համայնքի գեղատեսիլ բնությունը, պատմամշակութային հարստությունը, հանքային ջրերը, «Դիլիջան» ազգային պարկն իր Պարզ և Գոշ լճերով, ազնվացեղ եղջերուների բուծման կենտրոնով այն դարձրել է զբոսաշրջության հայտնի ուղղություններից մեկը, իսկ տեղական խոհանոցի ավանդույթների կիրառումը նպաստել է գաստրոտուրիզմի զարգացմանը:

Բնակչության թիվը 2026թ. հունվարի 1-ի դրությամբ կազմում է 27753 մարդ: Բնակչությունը հիմնականում զբաղվում է գյուղատնտեսությամբ, զբոսաշրջությամբ, անտառային բարիքների հավաքչությամբ և վաճառքով: Մի մասն էլ աշխատում է ձեռնարկություններում և հիմնարկներում: Համայնքի վարչական տարածքում ներկայում շահագործվում է միայն Հովքի ավազակոպճային հանքը, որի ազդեցությունը կենսաբազմազանության վրա էական չէ:

Համայնքի տարածքով հոսող Գոշ գետից և նրա վտակներից ջրառ են իրականացնում մի քանի փոքր հիդրոէլեկտրակայաններ:

Համայնքի վարչական տարածքը Հայաստանի՝ կենսաբազմազանությամբ հարուստ լեռնային էկոհամակարգերով տարածքներից է, և այն չի կարելի տարանջատել «Դիլիջան» ազգային պարկի էկոհամակարգերից: Դիլիջանը վայրի կենդանիների միգրացվող տեսակների էկոլոգիական միջանցք է:

«Դիլիջան» ազգային պարկի կենսաբազմազանությունը

Բուսատեսակներ: Տարածքի բուսաշխարհին ընդգրկում է 902 տեսակ ծաղկավոր բույսեր, որոնցից 40-ը՝ հազվագյուտ: Բույսերի 29 տեսակ գրանցված է Հայաստանի Կարմիր գրքում: Հիմնական ծառատեսակներն են՝ հաճարենի, կաղնի, բոխի, լորենի, հացենի, թեղի, սոճի և գիհի:

Կենդանական աշխարհ: Հանդիպում են գորշ արջ/ brown bear, այծյամ/ Capreolus capreolus, հնդկական վայրենակերպ/ Indian savage, ազնվացեղ եղնիկ/red deer. գորշուկը/greyhound,, քարակզաքիսը/, անտառային կատուն/forest cat, գայլը/wolf, աղվեսը/ fox, լուսանը/ lynx, պարսկական սկյուռը/ Persian squirrel, ինչպես նաև բազմաթիվ սողուններ ու երկկենցաղներ (150 տեսակ թռչուն (ցախաքլոր, մորուքավոր արծիվ, կտցար և այլն), բզեզների 800 տեսակ, ձկների և սողունների բազմաթիվ տեսակներ), կան նաև բազմաթիվ թռչուններ, այդ թվում նաև սպիտակագլուխ անգղը/ white-headed vulture:

Որպես (AM0000011) «Դիլիջան» էմերալդ թեկնածու տարածք առաջարկվել է 35,323.17 հա մակերեսով տարածք, որը 2 տեսակ բույսերի, 1 տեսակ ձկան, 4 տեսակ անողնաշարավորների, 41 տեսակ թռչունների, 9 տեսակ կաթնասունների ապրելավայր է և ընդգրկում է 29 կենսամիջավայր:

VII. ԴԻԼԻՋԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔԻ ԿԵՆՍԱԲԱԶՄԱԶԱՆՈՒԹՅԱՆ ՊԱՀՊԱՆՄԱՆ ԵՎ ԿԱՅՈՒՆ ՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ՄԱՐՏԱՀՐԱՎԵՐՆԵՐԸ

Համայնքի վարչական տարածքի կենսաբազմացանությանն սպառնացող վտանգներից են՝

1. Վայրի կենդանիների ապօրինի որսը և ձկնորսությունը, ինչպես նաև դրանց կանոների չպահպանումը։
2. Գյուղատնտեսությունը և սննդարդյունաբերությունը, (հողերի և էկոհամակարգերի ոչ կայուն օգտագործում՝ դեգրադացիա, հիվանդությունների և վնասատուների դեմ պայքար ոչ օրգանիկ և ոչ կենսաբանական մեթոդների կիրառմամբ), ինչի արդյունքում առաջանում է կենսամիջավայրերի խաթարում: Գյուղատնտեսական նպատակներով կատարվող ջրառի արդյունքում տուժում են գետերի հուները, որի պատճառով ոչնչանում են ափամերձ և ջրային էկոհամակարգերի տարրերը, հատկապես՝ ձկնատեսակներն ու նրանց կերի բազան: Գյուղատնտեսության զարգացման նպատակով օգտագործվող պարարտանյութերը ներթափանցում են ջրային ռեսուրսներ, ինչը վտանգում է կենսաբազմազանությունը:
3. Համայնքի տարածքում գործունեություն իրականացնող ՓՀԷԿ-երի գործունեությունը (էկոթողքերի սահմանված քանակների չպահպանում, բնական ջրաղբյուրների ջրհոսքերի նվազում խողովակաշարերի անցկացման նպատակով անտառհատումներ, որոշ տարածքներում բուսատեսակների չորացում, վերգետնյա խողովակաշարի պատճառով վայրի կենդանիների միգրացիոն ուղիների խաթարում, ձկների ոչնչացում)։
4. Կոմունալ-կենցաղային չմաքրված ջրերի ներհոսք ջրային ռեսուրսներ։
5. Գյուղատնտեսական կենդանիների չկանոնակարգված արածեցումը (այդ տարածքներում խաթարվում է բնական սերմնային վերականգնումը)։
6. Ռեկրեացիան և զբոսաշրջությունը (կենցաղային թափոններով աղտոտում, վայրի գեղազարդ ծաղիկների և ուտելի բույսերի, դեղաբույսերի հավաք)։
7. Անտառհատումները և հրդեհները, որոնց ազդեցությունը երկարաժամկետ է և հանգեցնում է անտառի կազմի և ծառուտների լրիվության խախտման, անտառի ստորին գոտու կենսաբազմազանության տեսակների վտանգման, անտառային էկոհամակարգերի հողապաշտպան և ջրակարգավորիչ գործառույթների նվազման, հրդեհները հանգեցնում են կենսաբազմազանության ուղղակի կորստի, վայրի կենդանատեսակների միգրացիոն ուղիների խաթարման։
8. Համայնքի մի շարք բնակավայրերում կենցաղային և շինարարական թափոնների կուտակումները, որոնք մասնատում են բուսական և կենդանական պոպուլյացիաներն ու համակեցությունները, խախտում են կենդանիների միգրացիոն ուղիները և սպառնում են որոշ հազվագյուտ տեսակների գոյատևմանը: Առաջացնում են օդի աղտոտվածություն փոշով և այլ արտանետումներով։
9. Կենսառեսուրսների գերօգտագործումը (արոտավայրերի գերածեցում, ուտելի խոտաբույսերի և դեղաբույսերի չկանոնակարգված հավաքչություն, անօրինական որս և ձկնորսություն, ինչը հանգեցնում է կենսաբազմազանության լուրջ կորուստների, որի արդյունքում արժեքավոր կենսատեսակները փոխարինվում են ոչ արժեքավորներով։

VIII. ԴԻԼԻՋԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔԻ ԷԿՈՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՊԱՀՊԱՆՄԱՆ ԵՎ ԿԱՅՈՒՆ ՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ԱՊԱՀՈՎՄԱՆՆ ՈՒՂՂՎԱԾ ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐ

1. Համայնքի զարգացման ծրագրերը կազմելիս ձեռնպահ մնալ համայնքում առկա կրիտիկական կենսամիջավայրերի ներառումից: Զարգացման ծրագրերում նախատեսել դեգրադացված հողատարածքների վերականգնման միջոցառումներ:
2. Քաղաքաշինության, տարածական պլանավորման և տնտեսական գործունեության զարգացման ժամանակ հաշվի առնել կենսաբազմազանությամբ հարուստ տարածքների պահպանության անհրաժեշտության բաղադրիչը:
3. Խուսափել ապօրինի անտառհատումներից և որսագողությունից, համայնքում ներդնել կայուն որսորդության փորձառություններ:
4. Համայնքի տարածքում կիրառել «մարդ-վայրի կենդանիներ» կոնֆլիկտի նվազեցմանն ուղղված համայնքային միջոցառումներ՝ համագործակցելով միջազգային կազմակերպությունների հետ:
5. Համայնքի ջրամատակարարման և ջրահեռացման համակարգերի արդիականացման միջոցով նվազեցնել ջրերի աղտոտման մակարդակը:
6. Գյուղատնտեսության ոլորտում խուսափել թունաքիմիկատների և պեստիցիդների կիրառումից:
7. Խրախուսել բնակավայրերում թափոնների նախնական տեսակավորմանն, սննդային թափոնների կրճատմանն ուղղված նախաձեռնությունները:
8. Խթանել համայնքի բնակավայրերի կանաչ զարգացումը:
9. Վայրի տեսակների կայուն, անվտանգ և օրինական օգտագործման, հավաքի և առևտրի ապահովման համար համայնքում կազմակերպել իրազեկման միջոցառումներ:
10. Համայնքի բնակավայրերի բնակիչներին ներգրավել համայնքի բնապահպանական կառավարման մեջ՝ համագործակցելով պետական կառավարման մարմինների հետ:
11. Բարձրացնել համայնքի բնապահպանական իրազեկվածության մակարդակը՝ խրախուսելով համայնքում կազմակերպվող բնապահպանական միջոցառումներին նրանց մասնակցությունը:
12. Կենսաբազմազանության պահպանման ոլորտում իրականացվող ծրագրերում և միջոցառումներում ապահովել գենդերային հավասարությունը:
13. Մշակել գործողությունների ծրագիր Դիլիջան համայնքի կենսաբազմազանության պահպանման և կայուն օգտագործման համար:
14. Գործողությունների ծրագիրը ներկայացնել ՇՄՆ-ին ՝ դրա իրականացմամբ նպաստելով երկրի ստանձնած պարտավորությունների կատարմանը, ինչպես նաև ծրագրի իրականացման համար մասնագիտական և դոնոր կազմակերպություններից ֆինանսական աջակցություն ակնկալիքով:
15. Համայնքում նախատեսվող՝ կենսաբազմազանության կորուստը նվազեցնելու նպատակով տարածքների պլանավորման և կառավարման ժամանակ հարգել համայնքի իրավունքները:

16. Ուսումնասիրել «EU4Environment» ծրագրի շրջանակում մշակված «Հայաստանում Էմերալդ ցանցի թեկնածու տարածքների վերանայման առաջարկություններ» աշխատանքի (AM0000011) «Դիլիջան» էմերալդ տարածքին վերաբերող մասերը՝ էջ 32-33[7] և դրա վերաբերյալ առաջարկությունները ներկայացնել ՀՀ Շրջակա միջավայրի նախարարություն:
17. Ուսումնասիրել «ՍՈԼՅՈՒՏՈՆ ՍՊԸ»-ի և «Միխայել Զուքով» հիմնադրամի կողմից «Կենսոլորտային տարածքները՝ որպես կլիմայի փոփոխության մեղմման և հարմարվողականության մոդելային տարածաշրջաններ. Հայաստանում «Դիլիջան» կենսոլորտային տարածքի ստեղծման կարողությունների զարգացում» զեկույցը և առաջարկներ ներկայացնել ՀՀ Շրջակա միջավայրի նախարարություն:

[7] https://www.eu4environment.org/app/uploads/2024/10/Recommendations-for-Review-of-the-Candidate-Emerald-Sites-in-Armenia-ARM.pdf